

**MAKTABGACHA 6-7 YOSH BOLALARDAGI SHAXSIY VA KREATIV
QOBILIYATLARNI RIVOJLANTIRISH**

Ochilova Ruxsora Furqatovna

Navoiy shahar 19-sonli DMTT Direktori

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada maktabgacha yosh davridagi bolalarning psixologik xususiyatlari haqida so'z yuritiladi. Shuningdek bolalarni mustaqil va kreativ fikrlashga o'rgatishning psixologik mexanizmlari muhokama qilingan.*

***Kalitso'zlar:** Kreativlik, fenomen, o'yin, o'yinterapiya, ijodkorlik, yaratuvchanlik, progressive*

o'zgarishlar.

Bu yo'nalishning rivojlanishiga V.N.Druzhinin, A.V.Zaporozhets, A.N.Leontiev, N.N.Poddyakov, D.B.Bogoyavlenskaya, V.A.Kudryavtsev, O.M.Dyachenko, A.M.Matyushkin, K.Heller, N.S.Leites, J.Guilford va boshqa olimlar o'z hissalarini qo'shishgan. Ular o'zishlaridak kreativlikni boshqapsixik jarayonlardan ajralib turuvchi tafakkurning o'ziga xos jihati sifatida ta'rif berganlar.

Ular kreativlikni bolalarning shaxsiy fazilatlarini va ularning tasavvur bilan bog'laganlar.

Ijodiy tafakkur va ijodiy tasavvur

insonning ijodiy qobiliyatining muhim tarkibiy qismidir.

Maktabgacha yosh davri ijodiy faol shaxsni shakllanishi uchun eng samarali davri, chunki aynan manashu davrdapsixik jarayonlar progressivo'zgarishlar (xotira, nutq, diqqat, tafakkur, tasavvur, idrok) kechadivashaxsiy fazilatlar tezkor rivojlanadi. Maktabgachata'lim muassasalaridaijodni rivojlantirish bolalarning turli faoliyatlariorqali, masalan, kommunikativ, amaliyo'yinlaryordamida amalga oshiriladi. Maktabgachata'lim muassasalaridamaliyot idar tarbiyachilarning tarbiya lanuvchilarning ijodiy rivojlanishigabo'lgane'tiborinikuch ayganlik tendentsiyasikuzatilmoqda. Hozirgi kundametodistlar vapsixologlarningoldi

daturgandolzarbvazifalardanbiri -
maktabgachayoshdagibolaningijodiy salohiyatini ochishgayordamberadigan bola
bilanshaxsgayo'naltirilgan -
o'zarota'siro'tkazishusullarinitakomillashtirishkerakdeganxulosaqilishimizmumkin.
**: bolaning, tasavvurlari, haqiqatni, to'ldiradi, Ijodiy o'yinlar, o'yinda amaliy,
taassurotlari, borliq, hayotdagi.**

Tadqiqot metodologiyasi

Maktabgacha ta'limga oid psixologik-pedagogik adabiyotlarni va amaliy faoliyatini tahlil qilish maktabgacha ta'limda ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish jarayoni innovatsiya darajaga ko'tara oladigan, o'z ichiga maktabgacha yoshdagi bolalarni kreaktivlikni to'liq qamrab oluvchi ta'limiy dastur kerak.

Ta'limvatadqiqotmuassasalaritomonidano'tkazilganohirgitadqiqotlar,
hozirgizamonbolalariningpsixofiziologiyasida, ruhiyatida,
shaxsiyfazilatlaridasifato'zgarishlariyuqorio'ringaegaligikuzatilishianiqlandi.
Xususan, bolalardatasavvur, qiziqish,
ijodkorlikningkeskinpasayibketganligiqaydqilingan.

OlimlardanD.Veksler,
A.Masloukraetivqobiliyattabiatinivauniinsonhayotidarivojlanishxususiyatlarinio'rg
anishgan,
ulartomonidanishlabchiqilgankreativtafakkurnianiqlashyuzasidanishlabchiqqanmet
odikahozirgikunda ham o'zdolzarbliginiyo'qotmagan,
yanabirAmerikalikpsixologolimDj.P.Gilfordo'ziningilmiytadqiqotishlaridakreativli
kvaintelleknibirinchimarotobataqqoslagan.
PolTorrenskretiavlknitafakkurterminlaridata'riflaganvabolalarkreativliginishakllan
tirishdasturinihamdayoshbolalardakreativliknianiqlashtestlariniyaratgan.
O'zbekolimlaridanE.G'oziyev, P.Sunnatova, Z.Nishonovatafakkurpsixologiyasi,
mustaqilfikrlash, ijodiyfikrlashpsixo-
fiziologikxususiyatlariniilmiyjihatdanasoslabberishgakattahissaqo'shishgan.

Rossiyapsixologolimlari O.Tixomirova, L.A.Venger, A.L. Venger, L.S. Vigotskiy tomonidan tafakkurni o'ganish ustida olib borilgan tadqiqotlarini hozirgi

Tahlil va natijalar

Bugun dunyoda yuz berayotgan to'rtinchi sanoat tamaddunining dvigateli - harakatga keltiruvchi kuchi kreativlikdir. Atrofga boqsangiz, har tomonda inson ijodkorligining beqiyos va hayratlanarli namunalariga duch kelasiz: Elektron xizmatlar, virtual reallik, to'rtburchak tarvuzlar, tuproqsiz hosil olish... Bularning barchasi inson tasavvuri, tafakkuri mahsuli. Bugun biz uchun odatiy tuyulgan kitob, musiqa, bino, samolyot, hatto lampalar ham qachonlar orzu va tasavvurda bo'lgan, keyinchalik aql-idrok samarasi o'laroq yaratilgan.

Shaxsdan kreativlik sifatlarini rivojlantirish uchun dastlabbutushunchaning mazmunini bilish lozim. Kreativlik inglizcha "create" dan olingan bo'lib, yaratish ma'nosini bildiradi. Kreativlik degandainsonning yangilik yaratish, muammolarni yechishga qaratilgan ijodiy qobiliyatitushuniladi. Uning tagzami rida oring inallik, amaliylik, noodatilik va erkinlik yotadi. Shuningdek, kreativ fikrlash muayyan masala yuzasidan hartomonlamafikrlash, bir nuqtaga turlirakursdanyondashishni anglatadi.

Kreativlik shaxsni rivojlantiruvchi kategoriyasifatidainson tafakkuri, ma'naviyatining ajralmas qismi hisoblanadi, u shaxs ga bo'lgan bilimlarning ko'pqirrali ekanligida emas, balki yangi o'oyalarga intilish, o'rnatilgan stereotiplarni isloh qilish va o'zgartirishda, hayotiy muammolarni yechish jarayonida kutilmagan va noodatiy qarorlar chiqarishdan amoyon bo'ladi. Ya'ni, berilgan bilimlarni takrorlash orqalik kreativlikka erishib bo'lmaydi, ijodiy fikrlash jarayonida yangi fikr, yangi o'yaning paydo bo'lishi asosiy shartdir.

Insonni miyasio'zishini "yengillashtirish", "qulaylashtirish" uchun shablon va stereotiplardan foydalanadi. Stereotiplar shu paytgachama'lumbo'lgan va umumqabul qilingan fikrlardir.

Ular asosida fikrlash bizga hech qanday yangi o'yabermaydi. Qoliplarning yuzagakelis hidajamiatda ustuvor bo'lgan ijtimoiy fikr, mediamahsulotlarda taqdim etilayotgan shakl va ko'rinishlar ham yetakchi o'rintutadi. Insonni madaniy jihatdan ajrab qolmaslik nuqtayinazaridan hammaning fikriga qo'shiladi. Qolaversa, "oqimbo'ylabsuzish" mustaqil fikrlashdanki raosontuyuladi. Stereotiplar orqali fikrlaganda muayyan mavzu bo'yicha insonningiga "so'rov" berilganida odatiyma'lumot va mulohazalari yuzagakeladi. Masalan, "yangiyil" deganda to'kinda sturxon, reklamada tushmaydigan gazli ichimliklar, arxavahokazolar nitasavvur qilish, bobo brazida qo'lida hassatutgan, ko'zoynaklicholniko'rish qolipasosida fikrlashning ko'rinishi. Kreativ fikrlovchi insonlar odatiymanzaralardan o'zgacharoqtasvirlarni ham tasavvur qilib, hechkim ilg'amagan jihatlarni payqaydi, yangilik yaratoladi.

Qolip va stereotiplar asosida fikrlashning bir nechta ko'rinishlari bor. Masalan, qutblitafakkur - hammanarsani ikki shaklda - yaxshiyoki yomon deb qabul qilish, dunyoni oqvaqorarangdako'rishdir. Aslida, yaxshiyoki yomon narsaning o'zima vujud emas, unifiklarimiz shundayga aylantiradi. Har bir holat va jarayonning ijobiy hamd asalbiy jihatlari bor. Birtomon lamayondashuv, asoslanmagan xulosalar ham stereotiplar asosida fikrlashning ko'rinishlaridir.

Mashqlar:

- Tomas Edison "Kreativlik - g'ayriixtiyoriy jarayon", deydi. Lekin harkuniko'plab mutaxassislar muammolarga odatiyyechim topish gazaruriyats ezadi. Ular manashug'ayriixtiyoriy jarayonni ixtiyoriylashtirish imkinmi? Tabiatda yangi fikrlarni yuzagakeltiruvchi "sehrli tayyoqcha" yo'q, biroq har qanday mutaxassisning kreativ o'ylashiga ko'maklashadigan ko'plab usullar mavjud. Buning uchun ijodiy fikrlash gavaqta jratish, ijodiy salohiyatni anglash lozim.

- Ijodkorlik chegarasini belgilang. Muammolarni masalaga duch kelgan payti tingizda ijodkorlik chegaralarini belgilang. O'zing

izdan "Engoddiyyechimnimada?" deb so'rang. Keyin "muammonihalqilishningaqlbovarqilmasvarianti" nitasavvurqiling. Oddiyvahayratlanarliyechimo'rtasidasizgaijodiymaydonpaydobo'ldi. Endiyangig'oyamavhumemas, uningchegaralarimavjud. Bu ijodjarayonidagipsixologikbosimniyengillashtiradi.

- UoltDisneyningkreativfikrlashnazariyasi. Uolt Disney ko'ngilocharsohadao'zsanoatiniyaratgan, animatsionmultfilmlaribilanbutundunyogatanilganshaxs. U dunyogamashhurpersonajlariniyaratishdakreativlikninguchfazasi - xayolparast, realist, tanqidchiobrazidanfoydalanadi. Ya'ni, xayolparastrolidahechqandaychegarasizxayolsuradi, fantaziyyaratadi. Bu jarayonda u Baxning "Tokkata, fuga re minar" musiqasinieshitishiniaytgan. Xayolidaobrazlaryaratilgandankeyinunireallikbilanuyg'unlashtiradi. Personajqandayharakatlanadi, qandaygapiradi - barchasinikonstruktorsifatidajonlantiradi, reallashtiradi. Shundankeyinxayolparastva realist ishinitanqidchiko'ribchiqadi. Tanqidchi "filtr" vazifasinibajaradi. UoltDisneyningyutug'ixayolparast, realist, tanqidchinibittashaxsdajamlayolganidir. Odatiyfikrlovchilardaularningbittasiustuvorlikqiladi.

Xulosavatakliflar

Bizningfikrimizcha, kreativliknifaollashtirishusullaridanfoydalanganholdaishlabchiqilganijodiyo'yinva zifalari, hayotiyvaertakvaziyatlar, ijodiymashqlarvao'yinlar, tadbirlarmajmuasidanfoydalanishmaktabgachakattayoshdavridagibolalardagikrektivfikrlashnirivojlantirishdayanadakoproq samara beradii.

Kreativlikkaegabo'lganbolalarimizkattalarningharbirta'limiy, tarbiyaviyvakasbiyta'limotlarinitezilg'aboladilarvatezo'zlashtirib, hayotgatatbiqetadilar. Maktabgachayoshdankreativfikrlayoladigan,

ijodiytafakkuririvojlanganbolalar, kejakdabuyukixtiriolarvakashviyotlarqiladilar, albatta'ozvatanlariravnaqigao'zhissalariniqo'shadilar.

Foydalanilganadabiyotlar

1. R.G\Qodirov(2005).Yoshdavrlarivapedagogikpsixologiya T.: (6-7).
2. G.R To'xtasinova, T.I. Ormonova (2005). Bolalarbog'chasida intellectual psixologiko'yinlar T.:(4-5)
3. Bolariqtdoriniertaaniqlashningpsixologik-pedagogikmetodikalarimajmuasi (2010).
4. M. Atayev (2017). Islomdabolalarhuquqlari.
5. Гармонично поколение-условие стабильного развития Республики Узбекистан. Узбекский научно-исследовательский институт педагогических наук имени Т.Н Кари-Ниязи. (2019). Сборник научно-методических статей. Ташкент. 3 том. С (325-327)
6. U. Xushvaqtova. (2019). MalikalarkitobiyoxudTemuriymalikalaraqandaytarbiyalanadi? T.: (50-52)
7. MaratovTemurGayratugli (2019) Scientific theoretical problems of perfect human category in the psychology. European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences.7(8).16-22.
8. UsarovJabborEshbekovich, EshnayevNortojiJumayevich, and HaydarovaSurayyoAbdusalomovna. . (2020) "Defects in scientific research of the problems of spiritual and moral crisis and its solution", IEJRD - International Multidisciplinary Journal, vol. 5, no. 8, p. 6.